

Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului
Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca
Facultatea de Studii Europene
Școala doctorală „Paradigma europeană”

TEZĂ DE DOCTORAT

-Rezumat-

Translinguisme et transculture dans l'œuvre de Nancy Huston

Translingvism și transcultură în opera lui Nancy Huston

Doctorand:

Turtureanu Aliteea-Bianca

Conducător de doctorat:

Acad. Prof. Dr. Basarab Nicolescu

Cluj-Napoca
2012

Translinguisme et transculture dans l'œuvre de Nancy Huston

Translingvism și transcultură în opera lui Nancy Huston

Cuprins

Mulțumiri

Introducere

Capitolul I.

Traversarea limbilor, a culturilor și a frontierelor

- 1. 1. O copilărie de altundeva**
- 1. 2. Limbile lui Nancy Huston**
- 1. 3. Afinități electivă. De la teorie la ficțiune.**
- 1. 4. Exilul în limbă sau a scrie în franceză**
- 1. 5. Motivațiile alegerii limbii de expresie artistică**
- 1. 6. Fațetele exilului houstonian**
- 1. 7. Exilul polisemic și polisemic**
- 1. 8. Raportul exil-identitate-alteritate la Nancy Huston**
- 1. 9. Contribuții personale**

Capitolul II.

De la bilingvism la translingvism trecând prin auto-traducere

- 2. 1. De la bilingvism la *entre-deux-langues***
- 2. 2. Creatori bilingvi, exilați și auto-traducători**
- 2. 3. « Frații » multipli : Romain Gary și Samuel Beckett**
- 2. 4. Auto-traducerea – între creație și transculturalitate**
- 2. 5. Recreația houstoniană**
- 2. 6. Vocea auto-traducerii și libertatea sa în *Lignes de faille***

- 2. 7. Auto-traducerea ca dialog hermeneutic**
- 2. 8. Lista auto-traducerilor lui Nancy Huston**
- 2. 9. Contribuții personale**

Capitolul III.

O viziune transdisciplinară asupra operei lui Nancy Huston

- 3. 1. Transdisciplinaritatea - o nouă viziune asupra lumii**
- 3. 2. Existența multiplelor nivele de Realitate**
- 3. 3. Principiul terțului inclus și complexitatea**
- 3. 4. Diferitele fațete ale terțului secret inclus la Nancy Huston**
- 3. 5. Contribuții personale**

Capitolul IV.

Translingvismul în opera lui Nancy Huston

- 4. 1. *Limbes/Limbo* sau spațiul transdisciplinar al lui *entre-deux-langues***
- 4. 2. *Plainsong/Cantique des plaines* – reinventarea spațiului pierdut**
- 4. 3. Trans-limbajul**
- 4. 4. Contribuții personale**

Capitolul V.

Transcultura în opera lui Nancy Huston

- 5. 1. De la cultură la transcultură. O perspectivă transdisciplinară.
Multiculturalul. Interculturalul. Transculturalul. Cosmodernitatea.
Transmodernitatea.**
- 5. 2. Simbolul transdisciplinar al oglinzii**
- 5. 3. Oglinda transculturală a lui Nancy Huston**
- 5. 4. Stadiul oglinzii la Jacques Lacan**
- 5. 5. Stadiul oglinzii și relația cu Celălalt**

- 5. 6. Stadiul oglinzii și imaginea corpului
- 5.7. Stadiul oglinzii ca formă de dedublare
- 5. 8. Simbolul transdisciplinar al arborelui
- 5. 9. Simbolul transdisciplinar al măștii
- 5. 10. Locul și funcția transculturalului în opera lui Nancy Huston
- 5. 11. Limbajul transcultural
- 5. 12. Contribuții personale

Capitolul VI.

Reprezentări ale transculturalului

- 6. 1. Relația de dragoste ca dialog între culturi în *L'Empreinte de l'ange*
- 6. 2. *Les plaines à Paris* sau reîntoarcerea la sursă
- 6. 3. Transgresiunea tabuului în *Infrarouge*
- 6. 4. Liniile transgeneraționale în *Lignes de faille*
- 6. 5. Strigătul copilăriei și plenitudinea sa magică în *Ultraviolet*
- 6. 6. Muzica sau « cealaltă limbă » a lui Nancy Huston
- 6. 7. Contribuții personale

Capitolul VII.

Întâlniri transculturale

- 7.1. Nancy Huston și Ralph Petty – *Démons quotidiens*
- 7.2. Nancy Huston și Edmund Alleyn – *Edmund Alleyn ou le détachement*
- 7.3. Nancy Huston și Guy Oberson - *Poser nue*
- 7.4. Nancy Huston și Valérie Winckler – *Visages de l'aube*
- 7.5. Nancy Huston și Mihai Măngiulea – *Lisières*
- 7.6. Nancy Huston, Tzvetan Todorov, Jean-Jacques Cournut *Le chant du bocage*
- 7.7. Nancy Huston și Le Trio - spectacolul *Le mâle entendu*
- 7.8. Nancy Huston – *Le soi multiple*
- 7.9. Transculturalitatea « vie » – Nancy Huston la Cluj

7.10. Contribuții personale

Capitolul VIII.

Concluzii

8. 1. Concluzii

8. 2. Elemente de originalitate

IX. Bibliografie

9. 1. Bibliografie principală

9. 2. Bibliografie secundară

9. 3. Conferințe, colocvii

9. 4. Publicații

Cuvinte cheie: transdisciplinaritate, translingvism, transcultură, terț ascuns, exil, identitate, bilingvism, auto-traducere, l'entre-deux-langues, literatură, oglindă, artă, dialog.

Rezumat

Această teză cu caracter *transdisciplinar* își propune să aducă o viziune cu totul nouă și originală asupra operei lui Nancy Huston, personalitate insuficient cunoscută în spațiul cultural românesc. Cercetarea noastră va completa astfel perspectivele disciplinare, multidisciplinare și interdisciplinare din care a fost abordată până în prezent opera lui Nancy Huston. Scopul acestui *demers transdisciplinar* nu poate fi atins decât cu ajutorul contribuțiilor aduse de către discipline cum ar fi: traductologia, filosofia, teoria literaturii, critica literară sau psihanaliza.

Metodologia transdisciplinară fecundează aceste discipline, îmbogățindu-le cu noi sensuri, indispensabile și originale, care nu pot fi produse de metodologia disciplinară. Depășind cadrul cercetării disciplinare, *transdisciplinaritatea* se deosebește de multidisciplinaritate (sau pluridisciplinaritate) și interdisciplinaritate prin finalitatea sa: înțelegerea lumii prezente și unitatea cunoașterii.¹ Interesul nostru se îndreaptă către prezența *transdisciplinarității* în literatură și în mod particular în opera lui Nancy Huston. În domeniul literaturii, al artelor, al științelor umane acționează un alt grad de transdisciplinaritate care structurează disciplinele (nu doar le traversează).²

Cele două aspecte majore ale cercetării transdisciplinare, *translingvismul* și *transcultura* ne vor permite accesul la spațiile lingvistice și culturale pe care autoarea le traversează și care i-au influențat atât viața cât și opera. Pilonii metodologiei transdisciplinare: nivelurile de Realitate, logica terțului inclus, terțul

¹ Basarab Nicolescu, 1996, p. 32.

² *Idem*, p. 84.

ascuns și complexitatea ne vor ajuta să descifrăm Sensul și dialogul ce leagă spațiile diferitelor culturi în același timp trecând dincolo de ele.

Primul capitol al lucrării, intitulat *Traversarea limbilor, a culturilor și a frontierelor* analizează parcursul biografic al autoarei, originile lingvistice și culturale anglofone, afinitățile elective, experiența exilului parizian „volontairement choisi”, precum și motivația alegerii limbii franceze ca limbă de expresie artistică.

Scriitoare, eseistă, muziciană și filozoafă, Nancy Huston s-a născut în septembrie 1953 într-o familie anglofonă din Calgary, provincia Alberta din Canada. Abandonul și divorțul părinților la o vârstă mult prea fragedă o vor marca profund pe tânăra Huston care decide să plece la studii în străinătate. După Cambridge și New York, ea se stabilește la Paris, în 1973, unde trăiește și creează cu succes și în prezent. Traversând mai multe culturi și două limbi (engleza și franceza), existența ei poate fi caracterizată de o dualitate complexă. Scrierile sale relatează despre această transgresare a culturilor, a frontierelor, a limbilor, ele vorbesc despre exilul polifonic și polisemic, despre mutațiile identitare pe care le implică acesta. A scrie o carte înseamnă, conform propriilor mărturii: „a fi mereu altcineva”.³ Temele care străbat opera hustoniană sunt: exilul în limbă, raportul creație artistică-maternitate, identitate-alteritate, bilingvismul, dialogul deschis dintre literatură, religie și artă. Afinitățile elective ale lui Nancy Huston se îndreaptă către: Jacques Lacan, Roland Barthes, Samuel Beckett, Romain Gary, Jean-Paul Sartre, Eugène Ionesco, Emil Cioran, Tzvetan Todorov.

Prezenta cercetare va pune în evidență ceea ce există între, înăuntrul și dincolo de relația pe care autoarea o are cu limba maternă (engleza) și cu limba de adopție, de exil (franceza) trecând prin juxtapunerea spațiilor lingvistice și culturale, dar și prin procesul creației. Vom căuta, de asemenea, locul și funcția *transculturalului* în scrierile hustoniene. *Transculturalul* este motorul evoluției, al culturii și al dialogului cu Celălalt.

³ Nancy Huston afirmă acest lucru în numeroase interviuri, conferințe.

Trecerea „dureroasă” de la o limbă la alta, dintr-un spațiu geografic, cultural, lingvistic în altul ar putea părea ușoară, însă consecințele sale sunt multiple. Huston afirma despre exilați că se recunosc ușor după expresia feței, că o ruptura secretă îi trădează. „A accepta o limbă străină, înseamnă a accepta diferența, noul, necunoscutul, dar și absența”.⁴ Prin personajele pe care le creează, Huston adoptă identități multiple, moduri de a fi mereu alta. O parte importantă a acestui capitol evidențiază raportul dintre exilul în limbă, abandonul matern și problema identității creatorului. Originalitatea acestei părți a tezei este legată de descoperirea multiplelor fațete ale exilului houstonian pe care le-am denumit „les visages de l’exil houstonien”. Prin natura sa ambiguă, exilul se dovedește a fi o experiență spirituală, lingvistică, geografică în care trăirile îmbracă forme și manifestări nebănuite ale ființei.

Capitolul al doilea, intitulat *De la bilingvism la translingvism trecând prin auto-traducere*, abordează parcursul lingvistic al lui Nancy Huston care începe cu exilul “fericit” în limba franceză și continuă cu etapele: bilingvismul, fals-bilingvismul, auto-traducerea, *l’entre-deux-langues* și translingvismul.

Acest capitol va examina practica auto-traducerii houstoniene în raport cu limba engleză, cultura de origine și figura maternă. Numeroasele exemple din variantele engleză și franceză vor ilustra particularitățile auto-traducerii în raportul identitate-alteritate. Nancy Huston se numără printre puținii scriitori contemporani care se *auto-traduc*. Această caracteristică unică a operei sale, Huston o împarte cu predecesorii săi: Samuel Beckett și Romain Gary, de care se simte “atât de aproape.”⁵ Procesul complex al *auto-traducerii* integrează toate dimensiunile ființei: inimă, corp, spirit, intelect, sentimente, percepții extrasenzoriale, dincolo de frontiere. Acestora li se adaugă multiplele identități care au creat acest *fenomen Huston* cu extraordinara ei dorință ei pentru cunoașterea Celuilalt.

În paginile cărților lui Nancy Huston regăsim numeroase trimiteri la un mozaic de scriitori străini care au ales limba franceză ca limbă exclusivă sau alternativă de

⁴ Nancy Huston, 1995, p. 56.

⁵ Nancy Huston, 2000, p. 6.

exprimare artistică. Eugène Ionesco, Samuel Beckett, Romain Gary sunt creatorii bilingvi, exilați și auto-traducători pe care Huston îi citează adesea în scrierile sale.

Trecerea la limba franceză este o bucurie pentru Eugène Ionesco, certificarea unei plenitudini lingvistice și psihologice, iar pentru Emil Cioran aceasta este un nou început pe toate planurile, căci amândoi au fost chinuți de handicapul exprimării într-o limbă pe care nicio editură occidentală nu o accepta. Pentru filosoful Emil Cioran, după o luptă din care a ieșit câștigător, exilul în limba franceză a avut asupra sa un efect terapeutic, pozitiv, binefăcător. Programul artistic pe care și l-a fixat a vizat scrierea unei întregi literaturi despre problematica eului, scriitura oferindu-i posibilitatea de a-și construi o altă identitate, una universală. În cazul lui Samuel Beckett nu este vorba despre o trecere definitivă la limba franceză, ci despre o coexistență destul de echilibrată între engleză și franceză, cu o predilecție spre limba franceză. Cea mai mare parte a textelor este tradusă în cele două limbi de însuși autorul. La Samuel Beckett, trecerea de la o limbă la alta nu se naște dintr-o dorință de perfecțiune tehnică, ci dintr-o veritabilă punere în scenă a unui proiect literar. Adoptat de cultura franceză, Romain Gary și-a tradus singur mai multe cărți, însă le modifica versiunea în funcție de preferințele publicului. Știa, spre exemplu, că americanii apreciau mai mult un tip de umor sau că nu erau la curent cu un aspect, scotea, deci, capitole întregi, adăuga altele, le adapta complet specificului cultural al nației căreia i se adresa. Diferențele dintre variantele engleză și franceză ale textelor sale sunt foarte interesante. Multiplicitatea i-a permis să fie un mare romancier, să trăiască prin intermediul personajelor sale, să-și lase imaginația să zboare. Adoptând limba franceză, deci o identitate lingvistică prestigioasă, acești scriitori au văzut în exil un îndemn la creație.

Capitolul III - *O viziune transdisciplinară asupra operei lui Nancy Huston* revelează aspectele translingvistice și transculturale în textele scriitoarei, prin discutarea conceptelor de Niveluri de Realitate, Complexitate, Terț Inclus și Terț Ascuns. În rol de mediator între Subiect și Obiect, acest Terț Ascuns este un element ce prezintă o caracteristică funcțională unică, în sensul că el oferă posibilitatea unui dialog între identitățile lingvistice și culturale anglo-canadiană și franceză ale lui Nancy Huston.

Din acest punct de vedere, *terțul ascuns* este un deschizător de orizonturi ce vor duce către noi interpretări. În viziunea transdisciplinară acesta este situat pe un alt Nivel de Realitate (în transcendental, după Husserl) care îi oferă o energie nouă, îl investește cu noi sensuri, pentru a-i reconfigura dinamica ontologică. „Trebuie menționat faptul că acest al treilea termen apare în multe domenii ale cunoașterii cum ar fi cultura sau religia. Există un *limbaj terț* care face posibil dialogul între două culturi *intraductibile*. Acest dialog se poate deschide, deasupra și dincolo de granițele care le despart.” – afirmă Basarab Nicolescu.

Capitolul IV – *Translingvismul în opera lui Nancy Huston* ilustrează procesul translingvistic luând ca exemple cărțile *Abandons*, *Limbo/Limbes* și *Cantique des plaines*. Evocarea jocurilor de limbaj studiate de Ludwig Wingenstein, asociate nivelurilor transdisciplinare de Realitate, demonstrează cum, prin “jocul terț”, Nancy Huston transformă tensiunea contradictorie dintre cele două limbi într-un instrument creator. Scrierile sale ating o dimensiune *transliterară*. Prezentul capitol arată modul în care scrisul lui Nancy Huston, exploratoare a spațiului *l’entre-deux-langues*, accede la limbajul transdisciplinar.

Auto-traducerile houstoniene sunt o mărturie a alterității, un „împrumut viu” în și din limba celeilalte. Reunite în procesul *translingvistic*, franceza și engleza nu pot fi separate una de cealaltă. Într-o manieră practică, acest lucru înseamnă că ea scrie mai întâi într-o limbă, apoi reia capitolul sau textul și îl traduce, îl „adaptează” celeilalte limbi, dar și celeilalte culturi, ceea ce lingviștii numesc *rescrierea traduzantă* sau *auto-traducerea recreatoare*.⁶ În procesul auto-traducerii, Huston anulează normele scriiturii introducându-și propriul *translingvism* în text, reconciliind astfel identitățile lingvistice scindate. Rescrierea operelor *Limbes/Limbo*; *Plainsong/Cantique des plaines*; *Instruments des ténèbres/ Instruments of Darkness* nu trebuie comparate cu simple transpuneri lingvistice căci aceste texte răstoarnă miturile original/traducere sau fidelitate/trădare. A „rescrie” o operă înseamnă a scrie în și din interiorul ei, dincolo de granițele culturale și lingvistice. Pentru Nancy Huston, *translingvismul* nu înseamnă dificultatea de a alege una dintre cele două limbi, ci capacitatea de a le depăși, de a trece dincolo de ele.

⁶ Michael Oustinoff, 2001.

Capitolul V al lucrării, *Transculturala în opera lui Nancy Huston* își propune să abordeze unul dintre aspectele fundamentale ale cercetării transdisciplinare - și anume - *transculturalul*. Metodologia transdisciplinară ne ajută să punem în evidență ceea ce există între, înăuntrul și dincolo de culturile pe care Nancy Huston le traversează, prin descifrarea sensului și a dialogului care le leagă, trecând dincolo de ele. Viziunea transdisciplinară ne-a permis o delimitare teoretică a următoarelor concepte: cultural, multicultural, intercultural, transcultural, cosmodernitate, transmodernitate.

Din nevoia de a realiza punți între diferitele culturi și religii, transdisciplinaritatea propune o nouă metodologie a dialogului. Acest dialog este posibil numai în prezența unui terț (terțul inclus). Dialogurile multicultural și intercultural sunt benefice chiar dacă nu asigură adevărata comunicare dintre culturi.

Scrierile *transculturale* ale lui Nancy Huston întăresc ideea formulată de Basarab Nicolescu (*Transdisciplinaritatea. Manifest; Noi, particula și lumea; Teoreme poetice*), conform căreia culturile nu sunt decât măști în spatele cărora se află Umanul. *Transculturalul* pledează deci pentru deschiderea tuturor culturilor la ceea ce le traversează și trece dincolo de ele respectând totodată logica lupasciană a terțului inclus.

Nancy Huston trece de la originile canadiene și de la viața liniștită a unui oraș religios din Alberta la Paris, orașul luminilor, capitala eleganței, a luxului și al bunului gust: „Plecată dintr-un oraș religios, am născut la umbra Turnului Eiffel”.⁷ În familia ei din Canada, nimeni nu vorbea despre Paris, „mitologia Paris” nu făcea parte din vocabularul lor. Ajunsă în capitala franceză, Huston a fost fascinată de multitudinea de limbi străine, de culturi, de oameni, de gesturi, de accente. Canadiancă, franțuzoaică, scriitoare, filozoafă, muziciană, fosta elevă a lui Roland Barthes și Jacques Lacan, figură activă în mișcarea femeilor, personalitatea lui Nancy Huston încarnează *transculturalul*. Ea își „autopsiază” experiența transculturală în numeroase texte. Faptul de a fi trăit în exil i-a impus o distanțare critică, un moment de reflecție: autoarea percepe ambele țări ca pe două culturi. Ea mărturisește adesea că nu dorește cu orice preț să fie naturalizată. Ceea ce contează este culturalul, nu

⁷ Nancy Huston, Leila Sebbar, 1986, p. 32.

naturalul. Exilul reprezintă motorul care i-a permis să trăiască această experiență translingvistică și transculturală.

Prin *transcultural* scriitoarea are acces la un nou tip de evoluție, legată de cultură, de religie, de artă și de relația autentică cu Celălalt. Originalitatea acestui capitol al tezei constă în descoperirea și interpretarea *simbolului transdisciplinar al oglinzii* reflectat neîncetat în opera houstoniană, strâns legat de teoria formulată de celebrul psihiatru și psihanalist francez Jacques Lacan (teorie cunoscută sub numele de *Stadiul oglinzii*). Relația stabilită astfel între imaginar, real și simbolic are, de asemenea, un profund caracter transdisciplinar. Simbolul transdisciplinar al oglinzii multiple este introdus de noțiunea de Niveluri de Realitate. Monologul bilingv *Limbes/Limbo* publicat „în oglindă” reflectă imaginea identităților lingvistice și culturale ale autoarei reunite dincolo de frontiere. Autotraducerea este în același timp oglinda autoarei și ușa sa de acces la *transcultural*. Simbolul arborelui este atent analizat în acest context. Ramificațiile psihosomatice ale vieții lui Nancy Huston sunt comparate cu cele ale unui arbore cu rădăcinile tăiate. De asemenea, simbolul măștii este pus în valoare în contextul exilului, al alterității și al căutării adevăratei identități.

„Fenomenul” Nancy Huston ilustrează pe deplin conceptele de *translingvism* și *transcultură*, prin „misteriosul” efort de purificare prin (auto-) traducere, pentru a atinge o altă dimensiune ce traversează nivelul de Realitate lingvistic.

Considerăm că limbajul utilizat de autoare este un *limbaj transcultural* căci el deschide dialogul dintre culturile pe care aceasta le traversează și încarnează posibilitatea de a le depăși.

În Nivelul de Realitate pe care ea-însăși îl construiește în opera sa, Nancy Huston nu se poate situa nici de partea Obiectului, nici de partea Subiectului, ci va trăi întotdeauna „între” cele două limbi.

Scrierile transculturale analizate în cadrul capitolului VI – *Reprezentări ale transculturalității* sunt o parte originală a operei houstoniene, mărturisind despre experiența unică a traversării limbilor, a culturilor și a frontierelor. Cercetarea cuprinsă în paginile acestui capitol propune numeroase aplicații practice asupra următoarelor texte: *Empreinte de l'ange*, *Cantiques des plaines*, *Infrarouge*, *Ultraviolet* și *Lignes de faille* care vorbesc despre raporturile război - cultură, creație

artistică – maternitate - sexualitate, între artă și literatură, între memorie și uitare, între dezrădăcinare și apartenență, între libertate și alienare, între corp și spirit, între viață și moarte. Prin viziunea sa, Huston a deschis calea unui veritabil dialog între diferitele culturi pentru plăcerea cititorului. Pentru construcția acestor texte, Huston apelează la schimbări de registre, cronologii în spirală, halucinații, reflecții, dialoguri imaginare, amintiri, secvențe greu de situat pe axa timpului. În paragrafe de o rară sensibilitate, Huston a dat viață unor personaje „transplantate”, străni, multiple sau bilingve, care trăiesc ca și ea în exil, departe de țara natală și de limba maternă. Personajele care apar în romanele lui Nancy Huston încarnează această idee de transcultural.

Originile culturale sunt o infinită sursă de creativitate și de descoperire a identității universale umane. Muzica este percepută ca o altă “limbă”, Nancy Huston fiind ea însăși muziciană. Multe dintre scrierile sale se află la frontiera dintre limbajul muzical și limbajul literar. Muzica devine parte componentă a procesului autotraducerii, a vieții și a literaturii. Acest capitol reia ideea spațiului terț între Obiect și Subiect, pentru a pune în evidență noi fațete ale Terțului Ascuns, sursă a informației spirituale, permițând accesul în zona nediscursivă a cunoașterii.

Capitolul VII *Întâlniri transculturale*, analizează conexiunile care se stabilesc între scrierile houstoniene și artele vizuale: pictura, fotografia, desenul, dar și între muzică și text. Huston introduce întotdeauna o dimensiune muzicală în scrierile sale ca mărturie a relației dintre instrumentele muzicale și cele două limbi. Muzica și creația literară sunt intim legate în opera sa. Spectacolele realizate după textele lui Nancy Huston se situează la frontiera dintre literatură și muzică. *Întâlnirile transculturale* răspund dorinței scriitoarei de a crea veritabile punți între desen, pictură, fotografie, muzică și literatură. Cuvinte, imagini, culori și sunete se reinventează într-un gest comun, cel al creației. Textele și imaginile acestor opere sunt publicate, din nou, „în oglindă”.

Nancy Huston, Ralph Petty, Edmund Alleyn, Guy Oberson, Mihai Măngiulea, Tzvetan Todorov, Jean-Jacques Cournut, grupul Le Trio și Valérie Winckler sunt de naționalități diferite. Culturile din care aceștia provin sunt înscrise în ei-înșiși. În ciuda diferențelor,

creațiile lor demonstrează ca ceea ce traversează și depășește culturile le este la fel de accesibil ca și propriile lor culturi. Ceea ce unește acești artiști este experiența comună a exilului pe care au trăit-o ca sursă inepuizabilă de creativitate. Paginile ultimului subcapitol trădează emoția și bucuria celor două întâlniri „transculturale” pe care le-am avut cu Nancy Huston în iunie 2011 (Cluj-Napoca) și respectiv în iunie 2012 (Paris).

Capitolul VIII prezintă concluziile generale ale tezei precum și elementele de originalitate pe care această cercetare le propune. Translingvismul și transcultura sunt indisociabile în opera lui Nancy Huston. Recunoaștem aici demersul transdisciplinar, complementar demersului disciplinar, acela de a construi punți între diferitele cunoștințe, între aceste cunoștințe și semnificațiile lor, între cunoștințe, semnificații și experiența interioară. După cum afirma Basarab Nicolescu, acest demers va duce la o *ființă neîncetat re-unită*.⁸ Stéphane Lupasco considera că opera de artă este un terț inclus ce impune eforturi și sacrificii enorme, fiind rezultatul forțelor antagoniste în corpul și în spiritul artistului. Artistul este în căutarea contradicției ca sursă a creativității. Metodologia transdisciplinară oferă soluții pentru înțelegerea unitară a artei, a științei și a lumii în care viețuim.

Unică și originală, opera houstoniană eșuează oricărei tentative de clasificare, datorită bogăției și diversității temelor pe care le abordează. Reunite într-o viziune transdisciplinară într-o limbă universală și tulburătoare, aceste teme ne oferă o pluralitate de sensuri și o deschidere către alte interpretări.

⁸ Basarab Nicolescu, 1997, p. 89.

Elemente de originalitate

- Descoperirea multiplelor fațete ale exilului houstonian: „*l'exil polysémique*”; „*l'exil doré*”; „*l'exil de comptoir*”; „*l'exil épistolaire*”; „*l'exil de passage*”.
- Multiplele fațete ale terțului *secret inclus* sunt reflectate în raportul exil-identitate-alteritate, în procesul auto-traducerii, în spațiul dintre cele două limbi, între variantele franceză și engleză ale textelor auto-traduse. Acesta asigură un echilibru armonios între cele două identități lingvistice și culturale ale scriitoarei. Terțul Ascuns reprezintă sursa experienței interioare, a creativității, care face posibilă deschiderea înspre transcultural. Terțul Ascuns permite accesul în spațiul dintre cele două limbi, în zona nediscursivă a cunoașterii.
- Spațiul dintre cele două limbi este un spațiu transdisciplinar, universal.
- Cunoașterea Celuilalt trece obligatoriu prin procesul autocunoașterii.
- Evidențierea aspectelor translingvistice și transculturale cu ajutorul metodologiei transdisciplinare.

Bibliografie principală

- Huston, Nancy, *Âmes et corps*, Éditions Actes Sud/Léméac, Montréal, 2004.
- Idem, *Une adoration*, Éditions Actes Sud/Léméac, Montréal, 2003.
- Idem, *An adoration*, Edition McArthur & Co, 2003.
- Idem, *Cantique des plaines*, Éditions Actes Sud/Léméac, Montréal, 2002.
- Idem, *Plainsong*, Éditions Harper-Collins, Toronto, 1993.
- Idem, *Désirs et réalités, Textes choisis 1978-1994*, Éditions Actes Sud/ Léméac, Montréal, 1995.
- Idem, *Dire et interdire: éléments de jurologie*, Édition Petite bibliothèque Payot, 2002.
- Idem, *Edmund Alleyn ou le détachement*, Éditions Léméac, Montréal, 2011.
- Idem, *L'Empreinte de l'ange*, Éditions Actes Sud/Léméac, Montréal, 1998.
- Idem, *Fault Lines*, Editions Grove/Atlantic, Incorporated, 2008a.
- Idem, *The Mark of the angel*, Éditions McArthur & Co, 2006.
- Idem, *L'espèce fabulatrice*, Éditions Actes Sud, 2008b.
- Idem, *Infrarouge*, Éditions Actes Sud/Léméac, Montréal, 2010.
- Idem, *Infrared*, Éditions Harper-Collins, 2011.
- Idem, *Instruments des ténèbres*, Éditions Actes Sud/Léméac, Montréal, 1996.
- Idem, *Instruments of Darkness*, Éditions McArthur & Co., 1997.
- Idem, *Histoire d'Omaya*, Éditions du Seuil, Paris, 1985.
- Idem, *Lignes de faille*, Éditions Actes Sud, 2006.
- Idem, *Linii de falie*, Traducere din limba engleză de Laura-Georgiana Fratu, Editura Leda, 2009.
- Idem, *Losing north: musings on land, tongue and self*, Éditions McArthur & Co., 2002.
- Idem, *Limbes/Limbo – Un hommage à Samuel Beckett*, Éditions Actes Sud/Léméac, Montréal, 2000.
- Idem, *Journal de la création*, Édition Seuil, Paris, 1990.
- Idem, *Klatch avant le ciel: tragicomédie musicale*, Éditions Actes Sud, 2011a.

Idem, *Mosaïque de la pornographie*, Édition Payot, Paris, 2004.

Idem, *Nord perdu* suivi de *Douze France*. Éditions Actes Sud/Léméac, Montréal, 1999.

Idem, *Prodige*, Éditions Actes Sud/Léméac, Montréal, 1998.

Idem, *Professeurs de désespoir*, Éditions Actes Sud/Léméac, Montréal, 2004.

Idem, *Reflets dans un œil d'homme*, Éditions Actes Sud, 2012.

Idem, *Slow Emergencies : A Novel*, Editions Vintage, 2002.

Idem, *Tombeau de Romain Gary*, Éditions Actes Sud, 1995.

Idem, *Trois fois septembre*, Éditions du Seuil, 1989.

Idem, *La Virevolte*, Éditions Actes Sud/Léméac, Montréal, 1994.

Idem, *Les Variations Goldberg*, Éditions du Seuil, 1981.

Idem, *The Goldberg Variations*, Editions McArthur & Co, 2008a.

Idem, *The Tale-Tellers: A Short Study of Humankind*, McArthur & Company, 2008b.

Idem, *Ultraviolet*, Éditions Thierry Magnier, 2011d.

Correspondență a lui Nancy Huston:

Huston, Nancy, Sebbar, Leïla, *Lettres parisiennes. Histoires d'exil*. Édition Bernard Barrault, Paris, 1986.

Huston, Nancy, Kinser, Sam, *À l'amour comme à la guerre*, Éditions du Seuil, 1984.

Cărți în colaborare cu artiști:

Huston, Nancy, Koraïchi, Rachid, *Tu es mon amour depuis tant d'années*, Editions Thierry Magnier, 2001.

Huston, Nancy, Todorov, Tzvetan, Cournut, Jean-Jacques, *Le chant du bocage*, Editions Actes Sud, 2005.

Huston, Nancy, Winckler, Valérie, *Visages de l'aube*, Éditions Actes Sud/Leméac, Montréal, 2001.

Huston, Nancy, Petty, Ralph, *Démons quotidiens*, Éditions l'Iconoclaste, 2011b.

Huston, Nancy, Oberson, Guy, *Poser nue*, Éditions Biro&Cohen, 2011c.

Huston, Nancy, Mangiulea, Mihai, *Lisières*, Éditions Biro&Cohen, 2008.

Huston, Nancy, Salmon, Jacqueline, *In Deo*, Edition du Silence, Montréal, 1997.

Huston, Nancy, Poizat, Chloé, *Les Braconniers d'histoire*, Editions Thierry Magnier, Paris, 2001.

Cazenave, Michel, *De l'interculturel au transculturel* dans la *Revue de psychologie de la motivation* n° 23,1997. Prépublié dans *La science et les figures de l'âme*, Le Rocher, Paris, 1996.

Idem, *La science et les figures de l'âme*, Collection Transdisciplinarité, Editions du Rocher, Monaco, 1996.

Chatué, Jacques, *Épistémologie et transculturalité. Le paradigme de Lupasco. Tome I*. Edition L'Harmattan, Paris, 2009.

Nicolescu, Basarab, *Cosmologia "Jocului secund"*, Editura pentru Literatură, București, 1968.

Idem, *La transdisciplinarité. Manifeste*. Editions du Rocher, Paris, 1996.

Idem, *Noi, particula și lumea, traducere din limba franceză de Vasile Sporicu*, Editura Junimea, Iași, 2007.

Idem, *Théorèmes poétiques*, Editions du Rocher, Paris, 1996.

Idem, *Ce este realitatea ? Reflecții în jurul operei lui Stéphane Lupasco*, Traducere din limba franceză de Simona Modreanu, Editura Junimea, Iași, 2009.

Idem, *În oglinda destinului. Eseuri autobiografice*. Editura Ideea Europeană, 2009.

Nicolescu, Basarab, Camus, Michel, *Rădăcinile libertății*, traducere de Carmen Lucaci, Editura Curtea Veche, București, 2004.

Nicolescu, Basarab, (editeur) *La confluente dintre două culturi. Lupasco astăzi*. Lucrările Colocviului Internațional Unesco, Paris, 24 martie 2010, Editura Curtea Veche, București, 2010.

Articole ale lui Nancy Huston (selectie):

«On ne naît pas homme», *Le Monde*, le 16 mai 2009.

«Consolations», *Le Monde*, le 25 décembre 2010.

«La bête humaine», *Le Monde*, le 12 février 2011.

«Complaisant», *Le Monde*, le 13 mars 2011.

«La littérature hors les murs», *Le Monde*, le 8 mai 2011.

«Le chemin du merci», *Le Monde*, le 28 mai 2011.

«Traduttore non è traditore», *Pour une littérature-monde*, Le Bris, Michel, et Rouaud, Jean (éd.), Paris, Éditions Gallimard, 2007, p.151-160; et son correspondant anglais: «Healing the Split», *l'it, News & Views from infinitheatre*, vol.2, n°3, *Spring Issue*, Montréal, 2001, p.3.

Huston, Nancy, «Gary, corps et corpus», in *Romain Gary*, Jean-François Hangouët et Paul Audi (dir.), p. 275-281, Paris, L'Herne, coll. « Les Cahiers de l'Herne », 2005.

Idem, *La joie de l'arbre*,

Chabot et les chaises, 24 Images, n° 116-117, 2004, p. 46-51.

Lazarre, Jane, *Splendeur (et misère) de la maternité* – traduit de l'anglais et préfacé par Nancy Huston, Éditions de l'Aube, 2001. (Réédition de *The Mother Knot - Le noeud maternel*, 1994).

Tunström, Göran, *Un prosateur à New York*, Éditions Actes Sud, 2000.

Participation à la traduction de *Chants de Jalousie* de Göran Tunström.

Bibliografie secundară

Adameșteanu, Gabriela, «*Eliberarea povestirii, eliberarea prin limba maternă. Gabriela Adameșteanu în dialog cu Nancy Huston*», *Revista 22*, le 23 septembre 2004.

Barthes, Roland, *Le plaisir du texte*, Éditions du Seuil, Paris, 1975.

- Beckett, Samuel, *The Complete Dramatic Works*. Éditions Faber and Faber, Londres, 1986.
- Bernier, Frédérique, «Enfances de Samuel Beckett», *Contre-jour : cahiers littéraires*, n° 9, 2006, p. 25-38.
- Bond, David, « Nancy Huston : identité et dédoublement dans le texte. » *Studies in Canadian Literature/ Études en littérature canadienne*, Université de Montréal, 2001.
- Bousquet, Mireille, « L'Œuvre bilingue de Samuel Beckett : un entre-deux monstrueux? » *Le texte étranger*, Groupe de recherche de l'UPRES/EA 1569, École Doctorale Pratiques et Théories du Sens, Université Paris 8.
- Casanova, Pascale, *Beckett l'abstracteur : anatomie d'une révolution littéraire*, Edition du Seuil, Paris, 1997.
- Cioran, Emil, *Aveux et anathèmes*, Editions Gallimard, Paris, 1986.
- Crăciunescu, Pompiliu, *Vintilă Horia: Transliteratură și realitate*, Editura Curtea Veche, București, 2011.
- Danby, Nicola, «The space between: Self-translator Nancy Huston's Limbes/Limbo», *La linguistique* (Vol.40), 1/2004.
- Delbart, Anne-Rosine, *Les exilés du langage – Un siècle d'écrivains français venus d'ailleurs (1919-2000)*, Edition Pulim, Collections Francophonies, 2005.
- Durand, Monique, Huston, Nancy, *La constance de la fugue*, entrevue de Monique Durand avec Nancy Huston, Société Radio-Canada, Montréal, 1995.
- Durin, Corinne, «Traduction et médiation», *Spirale*, n° 132, 2001.
- Dvorak, Marta, Koustas, Jane (dir.), *Vision / Division : l'œuvre de Nancy Huston*, Ottawa, Presses de l'Université d'Ottawa (Collection internationale d'études canadiennes), 2004.
- Fitch, Brian, «L'intra-intertextualité interlinguistique de Beckett. La problématique de la traduction du soi», *Texte 2*, Toronto, Éditions Trintexte, 1983.
- Freud, Sigmund, *L'inquiétante étrangeté et d'autres essais*, Éditions Gallimard, Paris, 1985.
- Gadamer, Hans-Georg, *Vérité et méthode. Les grandes lignes d'une herméneutique philosophique*, traduit par Étienne Sacre, Éditions du Seuil, Paris, 1976.
- Idem, *L'art de comprendre. Écrits I. Herméneutique et tradition philosophique*, traduit par Marianna Simon, Éditions Aubier Montaigne, Paris, 1982.

Gasquet, Axel, Suarez, Modesta, *Écrivains multilingues et écritures métisses. L'hospitalité des langues*. Actes du colloque international de Clermont-Ferrand, 2-4 décembre 2004, Presses universitaires Blaise Pascal.

Gazier, Michèle, *Interview d'Hector Bianciotti*, *Télérama*, n° 2306, 26 mars, 1994.

Gauvin, Lise, *L'écrivain francophone à la croisée des langues*, Paris, Karthala, 1997.

Green, Julien, *Journal*, tome III, *Devant la porte sombre* (1940-1943), Paris, 1946.

Green, Julien, *Le langage et son double*, Editions du Seuil, 1987.

Genette, Gérard, *Palimpsestes. La Littérature au second degré*, Paris, Seuil, 1982.

Idem, *L'Œuvre de l'art. Immanence et transcendance*, Paris, Seuil, 1994.

Glissant, Édouard, *Introduction à une poétique du divers*, Paris, Gallimard, 1996.

Grigore, Rodica, «Nancy Huston- Lini de falie», *Cultura* n° 17, le 3 mai 2012.

Guidère, Mathieu, *Introduction à la traductologie : penser la traduction, hier, aujourd'hui, demain*, 2008 et 2010.

Ilie, Emanuela, *Basarab Nicolescu – eseu monografic*, Editura Timpul, Iași, 2008.

Jankélévitch, Vladimir, *La Musique et l'Ineffable*, Éditions du Seuil, Paris, 1983.

Humboldt, Wilhelm Von, *Sur le caractère national des langues et autres écrits sur le langage*. Traduction de l'allemand Denis Thouard, Paris, Le Seuil, 2000.

Huntington, Samuel P., *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, « De la Razboaiele de tranzitie la razboaiele liniilor de falie », cité dans *Saturday Star*, le 19 Janvier 1991 et dans *The Economist*, le 26 Janvier 1991.

Lacan, Jacques, *Funcția și câmpul vorbirii și limbajului în psihanaliză*. Istituto di Psicologia dell'Università di Roma, 26-27 septembrie 1953. Traducere din limba franceză de Olivia Dauverchain, Radu Gârmacea și Vlad Suzan. Editura Univers, București, 2000.

Idem, *Écrits I*, Éditions du Seuil, Paris, 1970.

Lemmens, Kateri, «L'ivresse des marges: exil et identité dans l'œuvre de Nancy Huston», dans *Identité et altérité dans la Littérature canadienne*, Editura Risoprint, Cluj Napoca, 2003.

Liiceanu, Gabriel, *Itinerariile unei vieti: E. M. Cioran; Apocalipsa dupa Cioran. Trei zile de convorbiri 1990*, Editura Humanitas, București, 1995.

Linteau, Paul-André, *Histoire du Canada*, 2ème édition, Presses Universitaires de France, 1997.

- Lüsebrink, Hans-Jürgen, «Interkulturelle Kommunikation», J. B. Metzler, Stuttgart & Weimar, 2005.
- Lupasco, Stéphane, *Logica dinamică a contradictoriului*, Editura Politică, București, 1982.
- Klein-Lataud, Christine, «Les voix parallèles de Nancy Huston» TTR: Traduction, Terminologie, Rédaction. Études sur le texte et ses transformations, Montréal, 2001.
- Kristeva, Julia, *Étrangers à nous-mêmes*, Édition Fayard, Paris, 1988.
- Malherbe, Jean-François, « La spiritualité matérialiste d'Epicure » dans « La Chair et le Souffle », Neuchâtel, 2007/2.
- Idem, *Le Nomade polyglotte, L'excellence éthique en postmodernité*, Bellarmin, Montréal, 2000.
- Marga, Andrei, *Cotitura culturală. Consecințe filosofice ale tranziției*. Editura Cluj University Press, Cluj-Napoca, 2004.
- Mi-Kyung YI, «Épreuves de l'étranger: entretien avec Nancy Huston», *Horizons philosophiques*, vol. 12, n° 1, 2001.
- Meschonnic, Henri, *Pour la poétique II. Épistémologie de l'écriture. Poétique de la traduction*, Paris, Gallimard, 1973.
- Militaru, Petrișor, Mitu, Luiza, (coord), *Basarab Nicolescu: sub semnul septenarului*, Editura Aius, Craiova, 2012.
- Moraru, Christian, *Cosmodernism, American Narrative, Late Globalization, and the New Cultural Imaginary*, The University of Michigan Press, 2010.
- Morin, Edgar, « Le dialogue des cultures » *Le monde des Religions* n° 9, Janvier-Février 2005.
- Mozaicul*, Număr special «Basarab Nicolescu, un mare academincian român la ceas aniversar», N° 3, Craiova, 2012.
- Oustinoff, Michaël, *Bilinguisme d'écriture et auto-traduction* (Julien Green, Samuel Beckett, Vladimir Nabokov), L'Harmattan, Paris, 2001.
- Idem, *La Traduction*, Edition Presses Universitaires de France, Collection «Que sais-je?», Paris, 2009.
- Ploquin, Françoise, «Entretien avec Nancy Huston», *Le français dans le monde* N° 308, pp 6-7, 21-22.

- Puiu, Dana, *TransCanada aux yeux français d'Argus*, Editura Maria Montessori, Baia Mare, 2005.
- Ricoeur, Paul, *Le conflit des interprétations. Essais d'herméneutique*, Éditions du Seuil, Paris, 1969.
- Idem, *Soi-même comme un autre*, Edition du Seuil, Paris, 1990.
- Idem, *La traduction*, Edition Bayard Culture, 2004.
- Senior, Nancy, «Whose song, whose land? Translation and appropriation in Nancy Huston's Plainsong/Cantique des plaines» *Meta:journal des traducteurs/Meta: Translators' Journal*, vol. 46, n° 4, 2001.
- Rinne, Noelle, «La tierce langue de Nancy Huston» *Meta:journal des traducteurs/Meta: Translators' Journal*, vol. 49, n° 6, 2004.
- Thibeault, Jimmy, «Cantique du corps métis. La critique du mythe colonial dans Cantique des plaines de Nancy Huston» dans *Echanges culturels au Canada. Translation and Transculturation/Traduction et Transculturation* sous la direction de Norman Cheadle and Lucien Pelletier, Wilfrid Laurier University Press, Waterloo, Ontario, 2007.
- Todorov, Tzvetan, *Nous et les autres. De la diversité*, Editions du Seuil, Paris, 1989.
- Wilhelm, Jane Elisabeth, «Herméneutique et traduction: la question de "l'appropriation" ou le rapport du "propre" à "l'étranger"» *Meta: journal des traducteurs / Meta: Translators Journal*, vol. 49, n° 4, 2004, p. 768-776.
- Idem, «Écrire entre les langues : création et genre chez Nancy Huston» dans «Palimpsestes n° 22, Traduire le genre – femmes et traduction», Presses Sorbonne Nouvelle, 2009, pp. 205-224.
- Idem, «Autour de Limbes/Limbo. Un hommage à Samuel Beckett» dans «Palimpsestes – n° 18, Traduire l'intertextualité», Presses Sorbonne Nouvelle, Paris, 2006.
- «Français dans le texte», *Télérama*, n° 2454, 22 janvier 1997, p.43, Dossier Nancy Huston.
- «Cel mai greu în viață este să-ți găsești locul» - interviu cu Basarab Nicolescu. Autor: Ovidiu Șimonca în *Observator Cultural*, nr. 517, 19 martie 2010.
- Marcus, Solomon, «Vers une approche transdisciplinaire du temps» dans *L'homme, la science et la nature: Regards transdisciplinaires*.

Welsch, Wolfgang, «Transculturalità. Forme di vita dopo la dissoluzione delle culture», Paradigmi. Revista di critica filosofica, Edition spéciale *Dialogo interculturale ed eurocentrismo*, 1992, X/30.

Surse electronice

Bulletin du Centre International de Recherches et études transdisciplinaires (CIRET)
Bulletin n° 3-4, Mars 1995.

<http://basarab.nicolescu.perso.sfr.fr/ciret/bulletin/b3et4c3.htm>

L'émission radio «*Je l'entends comme je l'aime*» diffusée sur *France Culture* le 26 septembre 2010, réalisée par François Noudelmann, invitée: Nancy Huston:

<http://www.franceculture.com/emission-je-l-entends-comme-je-l-aime-nancy-huston-2010-09-26.html>

Interview de Nancy Huston pour RFI (Radio France International):

<http://www.rfi.fr/contenu/20100204-nancy-huston>

<http://auteurs.contemporain.info/nancy-huston/>

Consulté en ligne en novembre 2011.

Interview de Nancy Huston: *La vie derrière soi*, par Mira Cliche dans *Le libraire* :
Novembre-Décembre 2006, n° 37.

Entretien de Nancy Huston:

http://www.lexpress.fr/culture/livre/nancy-huston_804287.html dans *Lire*.

Consulté en ligne en juillet 2011.

« Nancy Huston lit *Infrarouge* chez Tropiques »:

http://www.dailymotion.com/video/xdv8ux_nancy-huston-lit-infrarouge-chez-tr_news

Écoute en ligne le 2 novembre 2011.

<http://www.27ruejacob.fr/NANCY-HUSTON-RALPH-PETTY-21-SEPT>

Consulté en ligne le 20 novembre 2011.

Le site de Valérie Winckler:

<http://www.valerie-winckler.com/>

Consulté en ligne le 26 décembre 2011.

Le site de Guy Oberson :

<http://guyoberson.com/>

Consulté en ligne en juin 2012.

Le site de Ralph Petty :

<http://www.ralphpetty.com/>

Consulté en mai 2012.

<http://www.phantasma.ro>

Dezbaterile « Phantasma ». Basarab Nicolescu, « De la postmodernitate la cosmodernitate – o perspectivă transdisciplinară. »

Consulté en ligne en juin 2012.